

доцільності використання тієї або іншої педагогічної технології, вибору форм організації роботи, а також є основою для вдосконалення моделі педагогічної підготовки батьків щодо професійного самовизначення старшокласників у загальноосвітній школі.

Таким чином, моніторинг або системна діагностика якості роботи школи з педагогічної підготовки батьків щодо професійного самовизначення старшокласників має дати повну характеристику досліджуваному педагогічному процесу, допомогти переосмислити методи роботи і організацію, запропонувати в разі потреби альтернативну систему педагогічної підготовки батьків.

### Література

1. Боровкова Т. И. Мониторинг развития системы образования : учеб. пособие / Т. И. Боровкова, И.А. Морев. – Владивосток : Из-во Дальнев. ун-та, 2004. – 134 с.
2. Орлов А. А. Мониторинг инновационных процессов образования / А. А. Орлов // Педагогика. – 1996. – № 3. – С. 9–15.
3. Подмазін С. І. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління освітніми системами / С. І. Подмазін // Освіта й упр. – 1997. – № 1. – С. 12–18.

*Н. В. Чиренко*  
*м. Київ*

## ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ВИХОВАНOSTІ ВЛАСНОЇ ГІДНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ДИТЯЧОМУ ОБ'ЄДНАННІ

**Анотація.** У статті проаналізовано стан вихованості у підлітків власної гідності в умовах дитячих об'єднань.

**Ключові слова:** власна гідність, дитячі об'єднання, підлітки.

Аналіз даних, отриманих під час дослідження стану вихованості власної гідності підлітків в дитячих об'єднаннях, дає можливість охарактеризувати специфіку уявлень підлітків щодо змісту поняття “гідність” та її ролі в житті людини.

З'ясувалося, що переважна кількість підлітків (30,4%) пов'язують власну гідність із самоповагою та повагою до себе інших людей (“це почуття поваги до себе”, “коли тебе поважають як дорослі, так і молодші”, “коли я себе поважаю”, “щоб оточуючі поважали мене”, “коли мене поважають рідні та друзі” тощо). Для 11,6% підлітків власна гідність означає незалежність, власну позицію та вміння постояти за себе, захистити свої інтереси, (“гідність – це коли ти можеш за себе постояти”, “гідність означає мати свою точку зору і відстоювати її”, “не відступати від власних інтересів”, “коли людина має свою думку і робить так, як вона хоче, а не так, як їй сказали інші”).

Із почуттям значимості, самовартісності, вірою в свої можливості пов'язує гідність близько 11,5% підлітків (“людина, яка вірить в себе і знає, що вона зможе”, “коли знаєш, чого ти вартий”). Для 6,3% підлітків людина, наділена власною гідністю, – це людина, яка не дає себе принижувати іншим та, що важливо, не принижує себе сама (“гідна людина не дозволяє, щоб її ображали, навіть люди старші за віком або чином”, “коли людина своїми

вчинками не принижує себе”, “не робити те, що ти вважаєш недостойним”).

Частина підлітків (6,3%) вважає, що гідність – це порядність (“уміння вчиняти гарно та правильно й утримуватися від поганих дій”). Деякі підлітки (5,2%) пов’язують гідність із почуттями до них близьких та рідних людей (“Для мене це, насамперед, любов близьких до мене людей”, “це почуття дають нам батьки з дитинства, тому ми повинні гідно нести це право в житті”). У 4,1% відповідей гідність пов’язується із самооцінкою та самосприйняттям (“...те, як людина себе оцінює, свої власні можливості, і оцінює своє становище у суспільстві”, “...це вміння правильно сприймати себе”). Окрім того, в окремих випадках (2,3%) гідність трактується як любов до себе та вміння почуватися у “своїй тарілці”.

Аналіз відповідей дає підстави для таких висновків: розуміння гідності як усвідомлення власної апріорної цінності виявляється у підлітків незначною мірою та в опосередкованому вигляді. Більшість підлітків асоціює гідність із почуттям самоповаги та повагою до них з боку інших. Насамперед, це пов’язано з віковими особливостями, коли потреба у самоповазі та повазі з боку оточуючих є надзвичайно актуальною. Важливу роль у підлітковому віці відіграють ставлення близьких, рідних та значущих людей, оскільки виступають для дітей важливим критерієм самооцінювання.

Власна гідність пов’язана зі ставленням до себе та до інших як до безумовної цінності, тому під час дослідження з’ясувалося, з чим підлітки пов’язують та асоціюють цінність власного життя. Досліджуванним було запропоновано оцінити твердження (з чим пов’язана цінність життя) за ступенем важливості для них. Аналіз відповідей виявив певні тенденції. Близько третини (32,9%) підлітків проілюстрували залежність між особистісними характеристиками людини та її цінністю. Це може пояснюватися тим, що для цього віку особливо актуальним є розвиток індивідуальних якостей особистості, її характеристик. Натомість, 30% опитаних пов’язують цінність свого життя з самим фактом свого існування. Сьома частина (14,3%) вважають, що цінність життя залежить від того, що людина має. Можливо, така відповідь зумовлена певними реаліями сучасного життя: стратифікація суспільства на бідних та багатих є досить жорсткою та явною. Прірва між бажаннями та можливостями, нівелювання сучасних моральних норм, культивування в сім’ї матеріальних цінностей може призвести до певних деформацій ціннісних орієнтацій підлітків. З тим, що цінність життя залежить від досягнень людини, згодні 10% опитаних. Для цінності життя важливо, що ти створюєш – таку точку зору висловили 5,7% опитаних. Найменшу кількість прихильників мали такі твердження: цінність життя пов’язана з тим, як до тебе ставляться інші люди (4,2%) та з тим, як ти ставишся до інших (2,9%).

Гідність людини передбачає моральну рівність з іншими людьми, тобто гідність апріорі дає нам право на повагу від інших людей. Природно, що й інші люди, у свою чергу, мають право на нашу повагу до них. У цьому контексті важливо було з’ясувати, як підлітки сприймають інших людей (загалом, а не конкретне коло свого спілкування), оскільки це певним чином відображає характер їхнього ставлення до інших як до цінності.

Більшість підлітків (58,3%) ставляться до інших, як до особистостей, рівних собі, які заслуговують на повагу, визнаючи за ними право на інакшість (“... інші люди для мене такі самі особистості, як і я, і не мені їх судити”; “...цікаві суб’єкти, аналогічні мені”; “... особистості з внутрішнім світом”; “...це люди, рівні мені, яких потрібно поважати та цінувати”; “...такі ж люди, як і я. Кожна людина – особистість у якої є свої плюси та мінуси, і ми повинні приймати їх такими, якими вони є”).

Для 12,2% підлітків характерним є ставлення до інших людей як до таких, у кого можна чомусь навчитися або набути досвіду (“...коло спілкування, де я можу набиратися досвіду”; “...такі самі люди, тільки в чомусь різні, і я готова в них вчитися”; “...носії інформації”; “...підтримка, допомога, спілкування”) (12,2% опитаних). Ставлення до інших як до частини світу загалом характеризує 10,8% підлітків (“...це частини одного цілого – світу”; “...інші люди – це невід’ємність, без них неможливе життя”; “...дуже важлива частина мого життя”; “...співмешканці нашої планети”).

Незначна частина підлітків (4,8%) інших людей сприймає, як нових та непізнаних суб’єктів (“...інші люди для мене – це загадка”; “...хтось невідкритий”; “...це щось нове та особливе”; “...нові непрочитані книги”). Для частини підлітків (7,2%) інші люди – це, насамперед, рідні та близькі (“...моя сім’я”; “...друзі, знайомі, люди, які потребують допомоги”; “... мої рідні, товариші”). Окрім позитивного, виявлено також байдуже й негативне ставлення підлітків до інших людей. Виявили байдужість близько 4,9% опитаних, для яких інші люди – “біомаса”; “...просто істоти з розумом”; “...ніщо”; “...масовка”; “...просто перехожі; ніякого значення для мене не мають”.

Негативне, зверхнє ставлення до інших виявили близько 2,1% підлітків, для них інші люди – “... інші люди – не люди”; “...м’ясо”; “...вороги”. В окремих випадках негатив спрямований на певну групу людей (“... всі люди поділяються на дві категорії: друзі та уряд, який робить все для того, щоб ми не могли отримати вищу освіту”; “... інші – це друзі та вороги”).

Загалом, у більшості підлітків ставлення до інших людей є позитивним. Вони сприймають інших людей як особистостей, які заслуговують на повагу, та визнають за ними право бути інакшими. Негативні прояви, які спостерігаються у певної частини підлітків, можуть бути зумовлені підлітковим максималізмом та певною егоцентричністю, яка притаманна цьому віку. В окремих випадках це може бути своєрідною захисною реакцією, таким собі кроком на випередження: “я не визнаю за вами права на повагу, оскільки не думаю, що ви поважаєте мене”.

Наведені дані є певною ілюстрацією закономірностей розвитку особистості у підлітковому віці та відображають такі актуальні для підлітків аспекти, як рефлексія, бажання мати власні судження і, водночас, залежність від оцінювання інших, надмірна самовпевненість (в іншому випадку – невпевненість у собі) тощо. Отримані результати свідчать про необхідність посилення уваги до виховання власної гідності підлітків у дитячому об’єднанні та розроблення відповідних змісту, форм і методів.

### Література

1. Алиева Л. В. Детское общественное объединение в системе воспитания детей и юношества : [учебно-методическое пособие]. – Л. В. Алиева. – М., 2007. – 72 с.
2. Бех І. Д. Почуття гідності у духовному розвитку особистості / І. Д. Бех // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць / Ін-т проблем виховання. – Вип. 12. — К., 2008. – С. 3–16.
3. Бех І. Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості / І. Д. Бех // Початкова школа. – 2002. – № 8. – С. 32–35.
4. Головенько В. Український молодіжний рух: історія та сьогодення / В. Головенько, О. Корнієвський. – К. : Наукова думка, 1994. – 112 с.
5. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ; Вінниця : ДОВ “Вінниця”, 2008. – 278 с.